

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 338.22-04(477)

П'ясецька-Устич С. В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ

Статтю присвячено дослідженню особливостей розвитку корупційних процесів у сучасній українській економіці, з'ясуванню ключових факторів протидії цьому негативному явищу. Важливість цієї проблеми визначається наявністю глибоких системних економічних і соціальних конфліктів у розвитку українського суспільства на сучасному етапі. Виявлено та обґрунтовано причини розвитку та форми прояву корупційно-тіньових відносин, запропоновано алгоритм протидії корупційним процесам із боку держави і суспільства.

Ключові слова: корупція, корупційно-тіньові відносини, корупційна діяльність, корупційна рента, системна корупція.

Постановка проблеми. Корупція в Україні в середині 2010-х років перетворилася із загальної проблеми в серйозну хворобу суспільства. Нині немає практично жодної сфери соціально-економічного життя України, в якій би корупція не відіграла важливої ролі. МВФ оцінює втрати України від корупції у 2% ВВП, отже, корупційні процеси в країні мають загрозливий характер із погляду їх впливу на перспективи економічного зростання.

Сьогодні, на початку XXI ст., після чергового Майдану Україна знову знаходиться на роздоріжжі. Як і 25 років тому, в результаті незавершених і значною мірою невдало здійснених реформ у суспільстві склалася складна соціально-економічна ситуація, у межах якої багато серйозних суперечностей не були належним чином врегульовані і продовжують загострюватися, у тому числі й у невідомій формі, незворотно наближаючи момент їх стихійного вирішення. Водночас процес усвідомлення і наукового осмислення цих протиріч з очевидністю відстає від їх прояву і визрівання, що посилює ризик втрати контролю над ситуацією і розвитку її за стихійним деструктивним сценарієм.

Проблеми корупційної взаємодії в українському суспільстві сьогодні набули рівня глобального явища, коли корупція в країні утворює певну систему соціально-економічних відносин, тісно переплетених між собою.

Корупція зростає тоді, коли існує прагнення одержати економічну ренту за допомогою політичного процесу, яким є державне регулювання різних сфер економічного життя. Беручи даний принцип за основу, представники бюрократії, політики, бізнесу та всі зацікавлені групи намагаються державну владу підкорити приватним інтересам, що призводить до «приватизації держави». Це перетворює корупцію на системний фактор, який впливає на всі сфери життя суспільства.

Саме тому необхідні розроблення та реалізація ефективних соціально-економічних стратегій протидії корупції на всіх рівнях соціально-економічної організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи дослідження корупції як системної проблеми сучасного суспільства закладені в працях Д. Акемолга, Т. Варьє, Л. Вайлда, Дж. Джонса, Д. Кауфмана, Ж.-Ж. Лаффона, С. Роуз-Аккерман [1; 13], Дж. Хеллмана, Е. де Сото [16], В. Танзі, Л. Уайлда, М. Філпа, С. Хантітона та ін.

Питанням формування розширеної трактовки поняття «корупція», вимірювання і типологізації корупційної економічної активності присвячено роботи А. Алатаса [20], Р. Вішні, Р. Клітгарда [22; 23], Ф. Мендеса, П. Хейвуда, Е. Фейга [22], Ф. Шнайдера [25] та ін.

Значну увагу дослідженню тіньової економіки і корупції приділено в працях С.Ю. Барсукової, А.С. Вахрушева, С.М. Гурієва, В.О. Ісправнікова [6], Т.І. Корягіної, С.П. Юхачова, С.М. Єчмакова [4], В.М. Полтеровича [10] та ін.

Розроблення проблем, пов'язаних із корупцією, тіньовою економікою та необхідністю їх суттєвого обмеження, знаходяться у сфері інтересів вітчизняних спеціалістів, таких як: А. Базилук, З. Варналії [2; 17], А. Волошенко [3], В. Гончарова, І. Длугопольський, І. Мазур [9], В. Предборський [14], Р. Пустовійт [12], Т. Тищук [13], Ю. Харазішвілі [16], М. Фоміна [7; 19], А. Скрипник [15], Ю. Самаєва [14] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз корупції в Україні як складного соціально-економічного явища можливий лише за чіткої диференціації особливостей корупційних процесів у вітчизняній економіці, з'ясування її сутності, механізмів, форм прояву та наслідків для розвитку суспільства.

Мета статті полягає у системному аналізі корупційних процесів в Україні, дослідженні причин, сутності та змісту моделей корупційної діяльності; з'ясуванні особливостей їх прояву в сучасній українській економіці. Важливість цієї проблеми визначається наявністю глибоких системних економічних і соціальних конфліктів у розвитку українського суспільства на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корупція і тіньова економіка супроводжують розвиток будь-якої держави незалежно від її соціально-економічного, політичного, суспільного устрою. Наприклад, перша згадка про боротьбу з корупцією відноситься до другої половини XXIV ст. до н. е. (шумерське місто-держава Лагаш).

Корупція з'явилася з появою держави. Хабарництво як злочин, що передбачав суворе покарання, згадується у зведенні законів Вавилону «Кодекс Хаммурапі» (2200 р. до н. е.). Незважаючи на те що вже на ранніх етапах свого розвитку людське суспільство вважало корупцію соціаль-

ним злом, у низці держав ставлення до неї було відносно лояльним, а в окремих країнах корупція взагалі була легалізована.

Згідно із записами літописців хабарі з'явилися ще у Стародавній Русі, і відразу з ними почали рішучу боротьбу. До XVIII ст. чиновники на Русі жили завдяки так званим «годуванням», або «подношенням». За радянських часів корупція проявлялася у вигляді статусної ренти, якою могла скористатися передусім партійна номенклатура.

На сучасному етапі розвитку Української держави корупція набула характеру системного соціально-економічного явища.

Однак традиційно корупція розглядалася насамперед як моральна, потім – як правова, і лише в 70-х роках ХХ ст. корупція почала досліджуватися як економічна категорія в рамках теорії ренти [13]. Корупційні економічні відносини розвиваються тоді, коли економічні інтереси суб'єкта, який має потенційні можливості для одержання статусної ренти, не можуть бути задоволені в межах діючих норм та обмежень.

У сучасній економічній літературі найбільш поширеними є підходи, в межах яких корупція розглядається як:

- форма економічної поведінки, яка обирається з наявного (доступного) набору альтернатив;
- будь-які дії індивіда, державної установи, приватної компанії, які порушують закон або підтримують довіру до нього для отримання прибутку або іншої вигоди;
- використання службового становища та суспільних фондів для підвищення особистого добробуту і добробуту своєї сім'ї та близьких родичів.

Значна кількість економічних досліджень, присвячених феномену корупції, акцентує увагу на існуванні тісного взаємозв'язку між високим рівнем корупції в суспільстві і непропорційно високими доходами незначної групи осіб і одночасно зростаючою бідністю більшості населення країни [1; 24].

Ми поділяємо точку зору Р. Клітгарда, який на протязі десятиліть вивчав феномен корупції [22; 23] й описує схильність до корупції як формулу, що включає низький рівень ризику, помірне покарання і великий зиск:

Корупція = Монополія + Свобода дій – Підзвітність.

Із функціонального погляду корупцію можна описати як:

1) використання державної влади в особистих інтересах;

2) загальне поняття, яке відображає значну кількість різних типів поведінки, включаючи прямі крадіжки (коли грошові засоби з державних фондів або державна власність використовуються чиновниками для свого збагачення) і особисту зацікавленість (коли корумпований чиновник отримує особисту фінансову вигоду в результаті рішень, які він приймає, у межах виконання службових обов'язків).

Дослідники визначають, що сьогодні корупція існує в різних галузях економіки багатьох країн і є одним з основних факторів, який перешкоджає їх розвитку [20; 21]. Отже, корупційний складник економічної діяльності є небезпечною проблемою і вимагає детальної оцінки низки взаємодій (особливо в державному секторі) з позиції наявного корупційного складника.

Можна виділити основні ознаки корупційних дій:

- взаємна угода учасників дії;
- наявність взаємних зобов'язань;

- одержання певних переваг для обох сторін;
- прийняття рішення, яке порушує закон або суперечить моральним стандартам;
- свідоме підпорядкування суспільних інтересів особистій вигоді;
- обидві сторони намагаються приховати свої дії.

Аналізуючи негативний вплив корупції на економічне зростання, передусім необхідно зазначити, що це стосується середнього і великого бізнесу, а також сфери державних інвестицій, коли відбувається серйозне перевищення вартості проектів унаслідок того, що учасники корупційних відносин одержують як дохід певну частину бюджетних засобів. Це є негативним фактором навіть тоді, коли програма успішно реалізована, оскільки у цьому разі дохід корупціонерів забезпечується за рахунок добропорядних платників податків, що є основним і небезпечним побічним ефектом корупції [4; 13].

Низка експертів відзначає такі негативні наслідки корупції:

- ослаблення ролі закону;
- зменшення довіри економічних агентів до держави;
- сповільнення економічного зростання;
- збільшення соціальної нерівності;
- зниження ділової активності;
- погіршення інвестиційного клімату [10; 22; 24].

Отже, можна стверджувати, що наслідком корупції є формування непродуктивних моделей поведінки як державного сектора, так і бізнес-структур, оскільки корупційні дії спричиняють обмеження конкуренції, зниження темпів і якості економічного зростання.

Водночас спостерігається збільшення попиту на корупційні послуги, що свідчить про те, що такі моделі поведінки стають усе більш розповсюдженими серед економічних агентів, особливо в країнах із несформованим ринком. Основна причина полягає у тому, що корупція дає змогу отримувати більш високі доходи порівняно з легальними формами ведення бізнесу. Все це ослаблює стимули інвестувати в реальний сектор економіки. Це надзвичайно актуально і для української економіки в умовах нестабільного макроекономічного прогнозу, коли неухильно зростає кількість бюджетних проблем.

За оцінкою МВФ, щорічна сума хабарів у світі становить 2 трлн. дол. США, а Європейська Комісія у 2013 р. оцінила щорічні втрати економіки від корупції в країнах – членах ЄС приблизно в 120 млрд. євро [26].

Явище корупції в Україні відображає внутрішню суперечність соціально-економічного устрою країни. Більше того, необхідно зазначити, що корупція в Україні виникає і відтворюється у специфічних умовах. При цьому достатньо очевидно є наявність тісного зв'язку між корупцією і тіньовою економікою: без нелегальних трансакцій і втечі від податків значна частина бізнесу (особливо малого) не змогла б платити хабарі та «винагороди».

До корупційних проявів, згідно з чинним законодавством, належать:

- зловживання владою і службовим (офіційним) становищем;
- отримання хабаря;
- комерційний підкуп;
- інше незаконне використання особою свого службового становища всупереч законним інтересам суспільства і держави для отримання вигоди у формі грошей, цінностей, іншої власності.

Основний принцип корупційних відносин полягає у тому, що вчинені корупційні дії вигідні обом сторонам.

Корупція як вибір раціональних агентів аналізується в межах неокласичної теорії, яка розглядає корупцію як своєрідний тінювий податок на приватний сектор, а одержується цей податок політиками і чиновниками внаслідок монополії на прийняття важливих для бізнесу рішень. При цьому корупція (як і будь-який інший вид злочину) є досить ризикованою діяльністю, оскільки той, хто підкупує або бере хабарі, ризикує бути пійманим і засудженим.

Дослідники аналізують моделі, побудовані на порівнянні очікуваної вигоди і можливих утрат від корупційних дій. Якщо очікувана користь більше нуля, це стає стимулом для корупції, і навпаки [23].

Представники неокласичного напряму основними шляхами зменшення корупції пропонують різноманітні санкції (штрафи, конфіскація власності), які можуть розглядатися як реальні втрати від корупційних дій.

Який ефект приносять заходи влади проти корупції? Висока ймовірність бути спійманим скорочує обсяги корупційних послуг, але збільшує розмір хабаря. Навпаки, залежність покарання від розміру хабаря скорочує розмір останнього, але збільшує їх кількість.

Неокласичні моделі не враховують «включеність» індивіда в соціальне оточення і не звертають увагу на такі фактори, які впливають на потенційних учасників корупційних угод, як мораль і суспільне засудження злочинної поведінки.

На відміну від неокласики в межах інституціонального підходу корупція досліджується як взаємодія людей у соціальному середовищі, у зв'язку з чим основними факторами, що стримують корупцію, називають:

- ідеологію;
- професійну етику;
- корпоративну культуру;
- сімейні традиції;
- релігію;
- соціальні норми.

При цьому найбільше значення надається соціальним нормам, згідно з якими корупційна поведінка може бути виправдана або відхилена. Водночас соціальні норми надзвичайно інертні, їх зміна є довготривалим процесом. На нашу думку, саме відсутність суспільного засудження, масове розповсюдження «низової», «побутової» корупції, призвело до розквіту системної корупції в Україні.

Одним з основних проявів корупційної діяльності є формування корупційної ренти. Термін «рента» широко використовується в економічній теорії і застосовується до факторів виробництва: праці, землі, капіталу. Утворення ренти пов'язане з володінням рідкісним ресурсом і з його обмеженою пропозицією. Таким ресурсом для корупціонерів різних рівнів державної влади виступає доступ до державних ресурсів (включаючи інвестиційні та фінансові ресурси) [24]. Системна корупція має можливість гарантувати бізнесу отримання державного або муніципального замовлення, забезпечивши тим самим стабільне джерело фінансування його підприємницької діяльності (за допомогою виграного тендера, участі в реалізації відповідної програми або конкретного інвестиційного проекту). Корупція часто навмисно створює перешкоди бізнесу, штучно обмежуючи їх пропозицію і вилучаючи при цьому значну вигоду. Таке становище можна порівняти із ситуацією, яка в економічній теорії визначається як формування монопольного прибутку або монопольної ренти.

Наявність системної корупції можна порівняти з умовами закритої монополії, бар'єрами, нормативними актами, політичними лобі. Закрита монополія гарантує одержання чистого економічного прибутку, яка у цьому разі й перетворюється на корупційну ренту. Розмір корупційної ренти залежить, з одного боку, від «ринкової ціни» контрактів, які надаються бізнесу владними структурами, з іншого – на них впливає розмір витрат, пов'язаних із пошуком корупційної ренти. У цьому разі до витрат закритої монополії належать судові витрати, які виникають у силу низької обставин, викликаних «незадоволенням» приватного бізнесу, утриманням лобістів різних гілок влади.

В умовах монопольної поведінки представників державної влади закономірним є відсутність ресурсів – субститутів; неефективне розміщення наявних природних ресурсів, доступних в умовах закритої монополії тільки в обмеженому обсязі (за постійної еластичності попиту на них).

Джерелами монопольної влади системної корупції слід уважати високу концентрацію корупціонерів різних рівнів державної влади, а також захоплення ними і контроль над розподілом значної частини державних ресурсів. Із курсу політичної економії відомо, що закриті монополії є найбільш серйозною загрозою ринку, їх функціонування викликає формування чистих витрат вального продукту (внутрішнього і регіонального).

На думку багатьох учених, корупція стала причиною і наслідком функціонування тінювої економіки, що спричинило суттєву майнову диференціацію суспільства, падіння моральності і деградацію суспільно-політичного життя [4; 7; 18].

Корупційний складник присутній сьогодні як у корпоративному, так і в приватному секторах економіки. Корупціонери не підкоряються регулюючим правилам, які встановлені для учасників ринку (або вдало маніпулюють ними). Вони беруть на себе певні ризики, зловживаючи своїм становищем, знаючи, що негативні наслідки їх рішень будуть оплачені за рахунок платників податків. Статус, який отримує корупціонер, забезпечує йому економічний імунітет у суспільстві.

Можна ідентифікувати основні фактори, які сприяють розвитку корупційно-тінювих відносин у сучасній Україні:

1. Фінансово-економічні:

– несправедливий первинний розподіл капіталу – тінювий сектор забезпечує перерозподіл ВВП (рано чи пізно, але Україна змушена буде вирішити проблему грабіжницької приватизації та олігархічного капіталу – йдеться не про «розкурчування олігархів», а про відновлення справедливості в розподілі національного багатства і втраченої громадянами особистої і суспільної власності);

– недосконалість податкової системи – до цього часу в Україні стягується в бюджет і держфонди значна частина ВВП, яка потім розкрадається;

– триваючи на протязі багатьох років широкомасштабні розкрадання бюджетних коштів (за експертними оцінками, розкрадається і відмивається через тінюву економіку від 10 до 20% усіх фінансових ресурсів, які виділяються на реалізацію державних програм і проектів, а також прибутків держпідприємств);

– відсутність державної системної політики економічного і соціального стимулювання виходу підприємств із тіні (заміна такої політики гучними кампаніями призводить лише до зростання корупції);

– архаїчна структура фінансів (сьогодні грошові засоби, які знаходяться в обігу у тіншовій економіці поза українськими банками – готівка в гривнях та іноземній валюті та безготівкові кошти за кордоном, – становлять, за експертними оцінками, астрономічну суму, приблизно рівну всій грошовій масі М2).

2. Правові:

– суттєві суперечності і прогалини в законодавстві, які сприяють безвідповідальності в нелегальній діяльності, за надмірного регулювання відкритої ділової активності;

– значною мірою корумпована система правоохоронних і судових органів (тіншова економіка породжує корупцію, а корупція, своєю чергою, створює основу для розвитку тіншової економіки);

– незахищеність відкритого ефективного приватного бізнесу від свавілля чиновників, «правоохоронного терору», посягань криміналу та рейдерства «олігархів».

3. Адміністративні:

– відсутність ефективної державної вертикалі управління, яка б охоплювала всі сфери економіки по всій території України і націленої не на «освоєння» бюджету і не на пряме втручання в економіку, а на ефективний розвиток бізнесу;

– заборонне, каральне адміністрування – надмірні формальні адміністративні бар'єри, які перешкоджають розвитку легального бізнесу, націленість бюрократії на негатив, а не на позитив;

– безвідповідальність і некомпетентність державного управлінського апарату, відсутність залежності оплати праці чиновника від конкретних результатів його праці для розвитку відкритих ринкових відносин в економіці.

4. Суспільно-політичні:

– невпевненість більшості підприємців у стабільності ринкового економічного курсу держави внаслідок відсутності чіткої стратегії розвитку і посилення прямої участі держави в економіці;

– соціальна і політична незахищеність більшості населення – держава відділила себе безвідповідальністю від громадян, а громадяни у відповідь не вважають себе зобов'язаними перед такою державою;

– деградація культури, моралі, пропаганда культу криміналітету й уседозволеності, відсутність системи виховання підозрюючого покоління.

В Україні корупція, як показують дослідження, набула системного характеру і стала самостійною політичною силою. Для неї зараз характерними є такі риси:

а) державна політика прямо диктується приватними інтересами осіб, які знаходяться у владі, біля влади або здатні впливати на владу;

б) додаткові та тіншові доходи становлять основу і необхідну частину доходу чиновників;

в) корупційна поведінка стала нормою економічної і правової культури;

г) виконавча влада активно використовує тіншові форми мобілізації доходів і стимулювання [4].

Істотне зростання тіншової економіки почалося в 2013 р., подальше збільшення тіншового сектора пов'язано із ціновими і девальваційними шоками, а також ескалацією військового конфлікту.

Корупція перетворилася на системотворюючий фактор у процесі зрощування функцій приватного бізнесу і державного управління. Та обставина, що в корупції приймають участь і влада, і бізнес, перетворює антикорупційну боротьбу у винятково складний напрям державної політики.

Специфічні фактори, які визначають характер розвитку корупційних економічних відносин в сучасній Україні, з одного боку, зумовлені історичними умовами (терпиме відношення в суспільстві до корупції в поєднанні з низьким рівнем правової грамотності населення; існування в Україні неформального «стихійного» громадянського суспільства, яке має більш значний вплив, аніж впроваджувальні в українську практику західні моделі громадянських інститутів; широкий спектр дискреційних повноважень чиновників), а з іншого – зумовлені соціально-економічними реаліями українського суспільства (масштабністю тіншової економіки; неефективністю формальних інститутів; високим рівнем соціальної нерівності; низьким рівнем розповсюдження безготівкових форм розрахунків, незадовільні умови для реалізації економічних інтересів державних службовців різного рівня).

До негативних економічних наслідків корупції в сучасній економічній літературі відносять такі:

– наростання обсягів тіншової економіки в умовах скорочення податкових доходів бюджетів усіх рівнів;

– утрата довіри економічних суб'єктів до можливостей влади визначати і забезпечувати правила гри на ринку;

– зниження ефективності конкурентних механізмів ринку і дискредитація ринкової конкуренції;

– підвищення цін шляхом корупційних накладних витрат; які перекладаються на покупців;

– нераціональне використання бюджетних коштів під час розподілу державних і муніципальних замовлень, пільг, гарантій, субсидій.

Відтворення корупції викликає соціальні наслідки: дискредитацію праворегулятора взаємодії держави і суспільства; відволікання значних ресурсів із бюджету держави від соціального облаштування; зростання соціальної нестабільності в суспільстві; наростання економічних і політичних ризиків організації бізнесу, які погіршують інвестиційний рейтинг України у світі.

Алгоритм успішної протидії з боку держави і суспільства корупції та тіншовим економічним відносинам:

1) легітимна еліта суспільства і держави;

2) ідеали і моральні установки, адекватні стану суспільства і його прогресивному розвитку, повинні насаджуватися у суспільну свідомість;

3) оздоровлення прозорих відносин суспільства, у тому числі у сфері економіки, надання їм потужного імпульсу стійкого прогресивного розвитку;

4) реформування нормативно-правової бази держави під кутом зору приведення її у відповідність з ідеалами та моральними установками, з одного боку, і реальними життєвими, у тому числі економічними, з іншого;

5) ослаблення тіншової сфери суспільства, тіншової сфери економіки;

6) ослаблення тіншових еліт і тіншових центрів влади;

7) ліквідація коренів тіншових і кримінальних сфер життєдіяльності суспільства, у тому числі й економічної.

Нині CPI (Corruption Perceptions Index – індекс сприйняття корупції) України становить 29 балів зі 100 можливих, що лише на два бали більше, ніж минулого року. Згідно з оцінкою Transparency International в The Global Corruption Barometer 2016 Україна посідає 131-е місце зі 176 позицій. Минулого року країна була на 130-му місці зі 168 позицій [26].

Здійснити невеличке зростання індексу України вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. А от зволікання з реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційного складника у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед за показниками СРІ. І через чотири роки після майдану Гідності Україна залишається найкорумпованішою країною Європи. Умови для ведення довгострокового бізнесу є складними. Основні причини – корумпований протекціонізм і злиття політичних та бізнес-інтересів.

Україна так і не пододала межу «корупційної ганьби», залишається в клубі тотально корумпованих держав.

Висновки. Корупція як економічне явище є латентною, нелегальною, реалізується через рентоорієнтовану поведінку чиновників, це форма соціально несанкціонованих відносин обміну, розподілу і привласнення економічних благ, грошових засобів, цінних паперів і активів, які обмежують економічну свободу, свободу конкуренції і доступ громадян і бізнесу до національних ресурсів. У цих умовах корупціонерами, які наділені владними функціями в системі державного управління, здійснюються незаконна комерціалізація своєї діяльності, конвертація влади у власність і капітал, забезпечуються неекономічні переваги в конкурентній боротьбі (перш за все на ресурсних ринках) представникам бізнесу, які виплачують корупційну ренту.

Наявність тісного корупційного зв'язку між владою і бізнесом в Україні (на відміну від інших країн, де він менш помітний або носить випадковий характер) перетворює корупцію на інституціональне явище. Стійкість корупційних зв'язків є визначальним фактором характеристики української дійсності і становить серйозну суспільну

небезпеку, оскільки завдяки їй існують суттєві корупційні тенета, які не просто отримують прибутки в результаті своєї протиправної діяльності, але й інвестують їх у розвиток самої корупції. Це перетворює корупцію на системний фактор української соціально-економічної моделі суспільства.

Відсутність політичної волі значною мірою є наслідком власної причетності вищих посадовців держави до політично-корупційних дій, їх зацікавленості в тих чи інших корупційних схемах.

Отже, реальна антикорупційна політика повинна враховувати, що:

– державна влада сама є корумпованою і тому не зацікавленою в реальній боротьбі з корупцією;

– в Україні, на жаль, немає впливових політиків, реальних «моральних лідерів», які готові бути «моральним взірцем» та очолити боротьбу з корупцією;

– суспільство виявляє переважно «мовчазне обурення» проявами політичної й економічної корупції, активно не протидіє їй;

– значна частина суспільства сприйняла корупційні «правила гри» і діє згідно з ними;

– політико-економічна корупція має надійну основу – олігархічно-кланову економіку, яка не зацікавлена в запровадженні прозорих норм ведення бізнесу та наближенні їх до європейських стандартів;

– Україна як член міжнародних організацій взяла на себе певні зобов'язання з протидії корупції, частина цих зобов'язань виконується (наприклад, е-декларування доходів високопосадовців);

– існує високий рівень невдоволення суспільства корумпованістю влади та політичних сил і критично низький рівень суспільної довіри до них;

– нині в Україні сформовані і діють значна кількість державних структур, покликаних запобігати і протидіяти корупції, але поки їх ефективність практично дорівнює нулю.

Список використаних джерел:

1. Аккерман С.Р. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы / С.Р. Аккерман ; пер. с англ. О. Алякринский. – М. : Логос, 2010. – С. 39.
2. Варналії З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України / З.С. Варналії // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1. – С. 46–51.
3. Волошенко А.В. Проблеми здійснення антикорупційних реформ у сучасній Україні та шляхи їх реалізації / А.В. Волошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 8. – С. 51–61.
4. Ечмаков С.М. Тенева економіка: аналіз і моделювання / С.М. Ечмаков. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 408 с.
5. Іванов Ю.Б. Тіньова економіка в контексті кризи державного управління / Ю.Б. Іванов // Проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 21–24.
6. Исправников В.О. Теневая экономика : [научно-методическое пособие для студентов экономических факультетов] / В.О. Исправников. – М. : Инфра, 2007. – 321 с.
7. Корупція і тіньова економіка: політекономічний аспект : [монографія] / М.В. Фоміна, В.В. Приходько, М.Г. Каптуренко [та ін.] ; кер. авт. колективу і наук. ред. М.В. Фоміна. – Донецьк : Дон НУЕТ, 2012. – 333 с.
8. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження : [монографія] / Керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів : Львівський ДУВС, 2011. – 220 с.
9. Мазур І.І. Детінізація економіки України: теорія та практика : [монографія] / І.І. Мазур. – К. : Київський університет, 2008. – 239 с.
10. Полтерович В.М. Институциональные ловушки и экономические реформы / В.М. Полтерович. – М., 1999.
11. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів / В.А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 614 с.
12. Пустовіт Р.Ф. Институціональні фактори клептократичної економіки / Р.Ф. Пустовіт // Економіка України. – 2015. – № 12. – С. 26–38.
13. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство: причины, следствия, реформы / С. Роуз-Аккерман. – М. : Логос, 2003. – 356 с.
14. Самаєва Ю. Шоу корупційного абсурду / Ю. Самаєва // Дзеркало тижня. – 2016. – № 41.
15. Скрипник А. Детермінанти корупції в Україні / А. Скрипник, А. Вдовиченко // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 29–43.
16. Сото де Э. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире / Э. де Сото. – М. : Catallaxy, 1995. – 249 с.
17. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З.С. Варналії. – К. : НІСД, 2006. – 576 с.
18. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналітична доповідь / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов [та ін.] ; за заг. ред. Я.М. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.
19. Фоміна М.В. Корупційно-тіньові відносини: політекономічний аспект / М.В. Фоміна // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1(7). – С. 471–478.

20. Alatas S.H. Corruption: its Nature, Causes and Consequences. Aldershot: Avebury, 1990. Ch. 1.
21. Feige E.L. Underground Activity and Institutional Change: Productive, Protective, and Predatory Behavior in Transition Economies. In Nelson, Tilley, Walker (eds) Transforming Post-Communist Political Economies. National Academe Press, Washington D.C., 1997. – P. 19–34.
22. Klitgaard R. Controlling Corruption: a study of corruption and how to reduce it in developing countries. University of California Press, 1988.
23. Klitgaard R., Maclean-Abaroa R., Lindsey Parris H. Corrupt Cities: A Practical Guide to Cure and Prevention. ICS Press and World Bank Institute, 2000.
24. Sanjeev C., Davoodi H., Alonso-Terme R. Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? // IMF Working Paper 76, 1998.
25. The Shadow Economy in Europe. 2013 / K. Scheider, Ph.D. // ATKearney. Johannes Kepler / Universitat Linc. JKU. 2013.
26. CPI 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.transparency.org.

Пясецкая-Устич С. В.

ГВНЗ «Ужгородский национальный университет»

ОСОБЕННОСТИ КОРРУПЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКЕ

Резюме

Статья посвящена исследованию особенностей развития коррупционных процессов в современной украинской экономике, выявлению ключевых факторов противодействия данному негативному явлению. Выявлены и обоснованы причины развития и формы проявления коррупционно-теневых отношений, предложен алгоритм противодействия коррупционным процессам со стороны государства и общества.

Ключевые слова: коррупция, коррупционно-теневые отношения, коррупционная деятельность, коррупционная рента, система коррупции.

Pyasetska-Ustych S. V.

Uzhgorod National University

THE PECULIARITIES OF CORRUPTION PROCESSES IN MODERN UKRAINIAN ECONOMY

Summary

This article is focused on the examination of the peculiarities of corruption processes development in modern Ukrainian economy, on the revealing of key factors of counteraction to this negative phenomenon. The article sets out and analyses both the causes and the forms of corrupt relationships, and suggests an algorithm for government and society countering such corrupt aspects of the economy.

Key words: corruption, corrupt relationships, shadow economy, corrupt activities, corrupt rent-seeking.